

Д.І. Ткач
доктор політичних наук, професор,
проректор з міжнародних питань,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Становлення Конституційного Суду в Угорщині (частина перша)

У статті аналізується угорський досвід розбудови правової держави новітньої доби. Показано, яким чином в Угорщині утверджується на практиці принцип рівноправності, забезпечується скорочення розриву між проголошеними в Конституції правами і свободами особи, а також закріпленими в ній гарантіями цих прав і свобод та повсякденною практикою їх реалізації і захисту. Визначено, що паралельно зі змінами в Конституції країни було створено Конституційний Суд, який діяв незалежно від Державних Зборів та Уряду.

Ключові слова: Угорщина, Конституція, Конституційний Суд, розбудова правової держави, забезпечення прав і свобод громадян.

Д.И. Ткач
доктор политических наук, профессор,
проректор по международным вопросам,
ВУЗ «Университет экономики и права «КРОК»

Становление Конституционного Суда в Венгрии (часть первая)

В статье анализируется венгерский опыт развития правового государства новейшей эпохи. Показано, каким образом в Венгрии утверждается на практике принцип равноправия, обеспечивается сокращение разрыва между провозглашенными в Конституции правами и свободами человека, а также закрепленными в ней гарантиями этих прав и свобод и повседневной практикой их реализации и защиты. Подчеркнуто, что параллельно с изменениями в Конституции страны был создан Конституционный Суд, действующий независимо от Государственного собрания и Правительства.

Ключевые слова: Венгрия, Конституция, Конституционный Суд, развитие правового государства, обеспечение прав и свобод.

D. Tkach
Professor, doctor of political Sciences,
Vice-rector for international Affairs,
“KROK” University

Formation of the Constitutional Court in Hungary (part one)

The article analyzes the Hungarian experience on development of a law-governed state of the modern age. It is shown how in Hungary the principle of equality is practically established, bridging of the

gap between the rights and freedoms proclaimed in the Constitution, as well as the rights and freedoms secured in it and everyday practice of their implementation and protection is ensured. It is emphasized that, along with changes in the Constitution of the country, the Constitutional Court was established, which acted independently from the State Assembly and the Government.

Keywords: Hungary, Constitution, Constitutional Court, development of the law-governed state, ensuring rights and freedoms of citizens.

Постановка проблеми

Проблема розбудови правової держави, забезпечення прав і свобод людини з самого початку існування сучасної Угорської держави були у центрі уваги тих політичних сил, які ставили за мету докорінну зміну державного ладу. Ці процеси розпочалися ще у кінці 80-х років, їх започаткували комуністи-реформатори, що у той час знаходилися при владі. Партії, які перемогли на виборах до Державних Зборів, у 1990 році продовжили цю роботу та внесли суттєві зміни у Конституцію країни, створили Конституційний Суд, прийняли низку законів у правовій сфері. Все це було спрямовано на обмеження всевладдя держави, утвердження на практиці принципу рівноправності, зменшення розриву між проголошеними в Конституції правами і свободами особи, а також закріпленнями в ній гарантіями цих прав і свобод та повсякденною практикою їх реалізації і захисту. Саме на ці та інші проблеми зробимо спроби знайти відповіді у цій статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Поряд із розглядом деяких публікацій угорських та українських фахівців, а саме Pokol Béla [1], Körösényi András [2], Sajo András [3], Д. Ткача [4], Є. Кіш [5], Kis J [6], Kulcsár, K. [7], Sólyom, L. [8], Szekfű, G. [9], в яких аналізується проблема розбудови правової держави, забезпечення прав і свобод людини у сучасній Угорській державі, предметом опрацювання стали положення Конституції Угорщини, що стосуються цієї тематики, матеріали розгляду справ у Конституційному Суді Угорщини, а також відповідні нормативно-правові акти.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Вищезазначена проблема надзвичайно актуальна і для України, яка за роки неза-

лежності так і не спромоглася збудувати основи правової держави, реформувати судову систему, забезпечити права та свободи власним громадянам. Тому в цьому контексті надзвичайно важливо вивчати досвід тих країн, які мали схожі з Україною стартові можливості у побудові демократичного суспільства і досягли у цій царині значних успіхів. Саме цим і є цікавим для нашої держави досвід сусідньої Угорщини.

Формулювання цілей статті

Із врахуванням зазначеного вище, мету роботи сформулюємо таким чином: дослідити головні напрямки побудови в Угорщині правової держави, сконцентрувавши увагу саме на ролі Конституційного Суду в цій справі. На підставі аналізу визначити деякі особливості, притаманні саме цій країні у такому складному процесі та запропонувати, як цей досвід можна використати в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Угорщина пройшла нелегкий шлях до розбудови демократичної, правової держави. У кінці 80-х років завдяки керівникам держави – комуністам-реформаторам у країні розпочався процес правового забезпечення переходу до нової політичної та економічної системи.

Перехідний Уряд на чолі з М. Неметом, що передував виборам 1990 року, не тільки провів злам основних правових компонентів та інституцій «соціалістичної» політичної й економічної систем та формування (частково при сприянні опозиційних політичних сил) юридичної регламентації найважливіших інститутів нової політичної і правової систем, але й прагнув включити в основні закони цінності, які були сформульовані в процесі розвитку європейського права, завдяки чому були намі-

чені певні рамки політичної діяльності на наступні роки і десятиріччя. Слід зазначити, що Уряд М. Немета мав на меті, по суті справи, скасування «соціалістичної» політичної та правової систем, створити нову конституційну правову державу, ринкове господарство на основні юридичних норм, які створювали умови для приватизації.

Правотворчість, що розпочалася в країні з осені 1988 р. намітила ті європейські цінності та принципи, від яких пізніше не можливо було відмовитися. Ці цінності знайшли відображення і в самому тексті Конституції, і в тих принципах, на основі яких він створений і на чому, в кінцевому рахунку, базуються правові норми, не завжди оформлені в текстовому відношенні. Значна частина цих принципів представлена політичними та правовими цінностями європейської (в більш широкому сенсі можна було б сказати: євроатлантичної) цивілізації, які закладені в основі європейських конституцій.

Частина дослідників, що займаються аналізом і новітніми явищами, розглядає класичне трояке ділення влади (між законодавчими, виконавчими та судовими органами), вказуючи і на її подальші елементи, наприклад, на органи самоорганізації. Інші зазначають важливість ефективності органів взаємного контролю окремих галузей влади (класична система «гальмів та рівноваг»), виділяючи форми його прояву з погляду координації окремих галузей влади та співвідношення сил у суспільстві. Всупереч дискусіям абсолютно достовірно, що від авторитарності найбільш ефективно захищає та політична система, яка, базуючись на плюралізмі влади, а не тільки на багатопартійній системі, знаходить втілення у такій державній організації, повноваження в якій дійсно розподіляються між гілками влади, де кожна з них має свою відповідальність і функцію. На основі можливостей, забезпечених Конституцією, істотні складові елементи різноманітних галузей влади поділяються таким чином: формування політики, що відбувається в законодавстві та його виконання, реалізації цієї політики, контролю за її конституційністю, вирішення конфліктів

між громадянами, а також між громадянами та організаціями шляхом розгляду їх незалежним судом.

Сучасна юридична теорія дала багато нових результатів і привабливих констатацій, і якщо спробувати заглибитися до їх історичного ядра, то стане зрозуміло, що розділ влади, система гальм та рівноваг, забезпечення контролю, по суті, ще спочатку були створені, щоб запобігти можливості тиранії (яка, звичайно, може проявитися і в формі тиранії більшості), зокрема, коли започатковувалася ця форма, все це призначалося виключно для захисту індивіда. Зміст самої доктрини та її інституційні прояви протягом століть змінилися і з розвитком суспільства стали більш складними – можна сказати, більш «софістичними».

Згадаймо ще про дві загальноприйняті констатації. По-перше, участь у передачі влади, її організації та порядку здійснення визначаються Конституцією; по – друге, все це можна аналізувати і зрозуміти лише разом з процесами, що відбуваються, тобто на підставі аналізу результату реалізації правового регулювання. Треба враховувати, що на хід цих процесів у конкретній історичній ситуації здійснюють вплив дуже багато факторів, у значній мірі політична культура цього суспільства, що історично склалася, готовність суспільства до реформування всіх галузей суспільного життя, рівень правової культури.

У 1980-ті роки кілька угорських авторів взяли за розкриття цих явищ, скоріше за пояснення поняття та аналізу без емпіричних спостережень.

Відповідно, коли ми прагнемо диференціювати юридично врегульовані та юридично не врегульовані сфери діяльності Уряду, розрізнити, які – на основі окремих аспектів, можливо, і потрібно, якщо тільки мова йде про текстуально сформульований «позитивним» правом чи дискредитаційною діяльністю. Потрібно врахувати, що згадані юридичні принципи та цінності створюють рамки і для текстуально суворо не врегульованої значної частини політичної діяльності. Таким чином, при аналізі ролі організацій та уста-

нов, включених у систему гальм і рівноваг, які функціонують іноді формально, а в інших випадках і фактично, то цей аспект не можна залишити без уваги.

Конституція Угорської Республіки задачу дотримання конституційності покладає на кілька органів і установ. В обов'язки Державних Зборів (див. абзац 2, § 19, декілька разів модифікованого тексту Закону ХХХІІ від 1989 року) це входить так само, як і з певного погляду, в обов'язки Президента Республіки (абзац 1, § 29) і навіть самого Уряду (пункт «А», абзац 1, § 35). Звичайно, що захист Конституції також є завданням суду (абзац 1, § 50) та прокуратури (абзац 1, п. 51). Однак установою, яка служить винятково цій меті, є Конституційний Суд (§ 32 Конституції та Закон ХХХІІ від 1989 року) [10].

Думка про контроль за дотриманням конституційності присутня в дослідженнях конституційного права та теорії права більш ніж за десять років до зміни устрою, вона виникла і в окремих політиків майбутньої опозиції. Знаючи, що конституційне право поширилося в Західній Європі після Другої світової війни саме в якості потенційного захисту від поправлення прав тотальними диктатурами, логічним є прагнення ввести конституційне правосуддя і в процесі пошуку виходу із соціалістичного політичного режиму як різновиду авторитарної системи. Дещо подібне спробувала висловити політична влада в Угорщині – хоча і в невдалій формі, але навіть теоретично не мала намір порушувати суверенітет Державних Зборів, коли Закон № І від 1984 року, що базується на прийнятій у 1983 році модифікованій Конституції 1949 року, створив Конституційно-правову раду. Правда, організаційно й у відношенні кадрового складу ця рада базувалася на Державних Зборах (більшість його членів та голова були депутатами парламенту), так що далеко не відповідали вимогам «зовнішнього» конституційного нагляду.

Дослідники-юристи, які готували правове забезпечення нової політичної системи та прийняття нової Конституції, настоювали на створенні в країні Конститу-

ційного Суду як органічної частини створеної правової держави. У 1989 році був прийнятий Закон № І, яким було включено до Конституції положення про створення Конституційного Суду. Можемо запитати, чому в стару Конституцію 1949 року і значно модифіковану в 1972 році був включений Конституційний Суд, адже в принципі він міг захищати тільки старі норми? Відповідь: саме в той період, коли Державні Збори прийняли зміну Конституції, що містила введення Конституційного Суду, в Угорщині було затверджено дуже важливі закони (Закон про право Зборів і Закон про об'єднання, який містив введення багатопартійної системи), і можна було очікувати представлення та прийняття інших законопроектів, що готували зміну державного устрою. Однак, ще деякий час залишалися в силі такі закони, які могли перешкоджати цьому процесові: наприклад, розділ Карного кодексу про злочини проти держави (його модифікацію практично з абсолютно новим розділом Уряд представив Державним збором у червні 1989 року, але, виконуючи основну умову, прийняту на переговорах правлячої партії та опозиційних політичних сил за «круглим столом», Уряд разом з кількома іншими важливими законопроектами, у тому числі й про Конституційний Суд, забрав цю модифікацію).

За задумом тодішнього Уряду, створюваний Конституційний Суд мав стати тією організацією, яка шляхом тлумачення та прийняття відповідних рішень усунула б протиріччя між владою та опозицією і здійснила правовий захист політичної активності, яка на той час значно зросла у суспільстві та слугувала створенню нових законів, які б започатковували противагу положенням ще чинної Конституції (хоч потрібно зазначити, що ця Конституція містила такі статті, які дозволяли зробити це).

Однак, опозиційні політичні сили, як не дивно, виступили проти інституту Конституційного Суду – як і проти розробки нової Конституції, – причому головним чином через підозри та недовіру (наприклад, вони боялися, що Уряд, який був

сформований Угорською соціалістичною робітничою партією (УСРП), буде захищати ідеали соціалізму. Хоча насправді Уряд М. Немета вже багато разів довів, що в інтересах трансформацій працює незалежно від правлячої партії, побоюючись того, що правляча партія посадить у крісла Конституційного Суду своїх людей.

Тут необхідно зауважити, що в законопроекті, представленому Урядом М. Немета в червні 1989 року (а пізніше за згаданими вище причинами відкликаним) був розроблений такий механізм відбору конституційних суддів, який спирався насамперед на їх професійну підготовку, вимагав знання справи, хоча врешті-решт можливих кандидатів вибрали на підставі списку, складеного професійними організаціями (Угорською академією наук, університетами, судовою корпорацією, адвокатськими палатами), відповідною комісією Державних Зборів, у якій вже тоді були представлені різні політичні сили.

У підсумку на другому етапі політичних переговорів відношення опозиції до Конституційного Суду змінилося, коли на базі складеного Урядом проекту була прийнята модифікація, яка практично обновила Конституцію і змінила спосіб вибору конституційних суддів. Відповідно до нового порядку, було відмінено запропоновану раніше процедуру попереднього відбору, і в результаті кандидатів висунули політичні партії, а для обрання суддів була потрібна більшість у дві третіх голосів, тобто практично обрання консенсусом. У ході переговорів було досягнуто домовленості про те, що з числа визначених у Законі 15 суддів Конституційного Суду лише п'ять обираються Державними Зборами, ще п'ять – Парламентом, котрий буде сформовано після виборів, а решта буде обрано в наступному парламентському циклі.

Як показала практика, навіть дев'яти суддів Конституційного Суду (один суддя серед тих, хто був обраний, потім був призначений членом Міжнародного суду в Гаазі) було достатньо для якісного виконання поставлених завдань. Серед обраних кандидатур, які були висунуті різними по-

літичними партіями, більша частина була з числа професорів університетів, що спеціалізуються на конституційному праві, двоє колишніх адвокатів та один колишній суддя.

Відповідно до Закону № XXXII від 1989 року, до завдань Конституційного Суду (тут виділені лише ті з них, що пов'язані з діяльністю щодо захисту конституційності) входять:

- попередній (до прийняття Закону) контроль нормативності з погляду конституційності;
- подальший контроль нормативності Закону після їх прийняття;
- тлумачення Конституції;
- розгляд скарг, що стосуються конституційного права;
- розгляд конфліктних ситуацій, пов'язаних зі сферою компетенції [11].

На підставі наведеного переліку завдань стає зрозуміло, що практична діяльність Конституційного Суду, за визначенням Конституції, також має важливе значення і в сфері контролю правового регулювання, що лежить в основі урядової діяльності. Тут також потрібно врахувати й обставини розробки Закону № XXXI від 1989 року, який, по суті, створив нову Конституцію країни, хоч формально мова йшла лише про її модифікацію.

Значимість роботи Конституційного Суду підвищила суспільні взаємозв'язки політичних сил, сформованих у ході зміни структури та сприяли цьому процесовф, які пізніше організувалися в партії та в результаті парламентських виборів 1990 року потрапили до Державних Зборів.

Важливість Конституційного Суду ще більше зросла завдяки факторам, які сформувалися всередині коаліції, що була створена після виборів до Парламенту та яка утворила Уряд, який розпочав здійснювати докорінні перетворення в економічному та політичному житті країни. Велике значення мав фактор угорської політичної культури, яка ставила жорсткі умови функціонування юридично дефінірованої інституційної системи. В сукупності всі ці фактори призвели до того, що Конституційний Суд, у завдання якого не входила

політична діяльність і навіть члени якого прагнули свідомо утриматися від політики, все-таки опинився у становищі політичного гравця [12, с. 23 – 26].

Як уже було сказано, через обмеження обсягу статті, ми не маємо можливості для поглибленого аналізу цієї проблеми, але навести окремі приклади для розуміння суті проблеми все-таки варто.

Серед обставин утворення «модифікуючого» Закону, який створив улітку 1989 року, по суті, нову Конституцію, фігурує, по-перше, те, що сама правова норма базувалася переважно на «принципах регулювання», представлених Державним Зборам на засіданні у березні 1989 року, за підсумками розгорнутої дискусії були вироблені пропозиції Уряду; по – друге, те, що закон з'явився як результат багатосторонніх політичних переговорів, на яких були досягнуті компроміси, що відображали намагання, занепокоєння та підозру окремих політичних сил. Звичайно, що, як наслідок цього, Закон за своєю формою був суперечливим та невизначеним. Незважаючи на те, що завдяки подальшим модифікаціям, був значно покращений, все-таки недоліків у ньому залишилося достатньо, тому Конституційний Суд «безперервно» займався доробкою Конституції. Однак, без сумніву, що таким шляхом рішення Конституційного Суду готували шлях для майбутньої Конституції.

Детально не зупиняючись на процесі й особливостях зміни державного ладу в Угорщині на початку 90-х років, зазначимо лише одне, що паралельно з основними напрямками зміни системи (створення конституційно-правової держави, ринкового господарства і т.п.) в цей процес були втягнуті різноманітні інтереси, погляди та навіть емоції, раціональні та нераціональні представлення. Таким чином, ці ідеологічні, а скоріше політичні підґрунтя, які часто мають коріння у різних етапах минулого країни, вступали у протиріччя з сучасними різновидами цієї системи ідей. У цьому випадку все це призвело до появи політичних задумів і дій, несумісних з текстом або основними принципами Конституції.

Загальновідомо, що на самому початку демократичних перетворень в Угорщині окремі політичні партії були побудовані на групах інтелектуальної еліти різноманітних ідеологічних поглядів, і по сьогоднішній день недостатньо чітко зрозуміло, як складається суспільне тло з утворених ними партій. Практично усі новоутворені партії в основі своєї діяльності не мали чітко виражених ідеологічних основ, і саме тому при з'ясуванні ідейних основ, взаємозв'язку політичних поглядів та політичної практики, в оцінці та вираженні ситуацій, при прийнятті необхідних рішень відзначалася нерішучість та невизначеність. Економічне, політичне та соціальне становище, що постійно змінюється природно, не сприяє узгодженню політичних рішень, що, в силу необхідності, викликає насамперед внутрішні проблеми в правлячих партіях, в коаліціях, що здійснює негативний вплив і на становище країни загалом.

Насамкінець, негативні традиції угорської політичної культури, котрі є результатом примусово привнесеної політичної системи (радянська «соціалістична» модель), що базується на східноєвропейській моделі розвитку, завдавали шкоди процесу модернізації, що розпочався, все це зі зрозумілих причин знайшло рефлексію і в спробах упровадження правового регулювання. У значній мірі вони піддалися впливу негативних традицій угорської політичної культури, у всякому разі, не достатньо активно намагалися усунути їх (вплив афективних, суб'єктивних елементів) або ж у процесі формування суспільства зверху посилювали названі елементи. (Такими відносинами є: «патрон-кліент»; «орієнтування на вищих»; «збереження патерналістських сподівань» тощо. Зазначимо, що ці явища були присутні ще до 1989 року, в «періоді реформ», які підготували зміну державного устрою.

Коротко кажучи, не можна ігнорувати дисфункції, які витікають з економічних взаємозв'язків зміни системи. Наприклад: значна частина населення втратила відчуття впевненості в завтрашньому дні, матеріальної стабільності, яку, хоча б на

якому низькому рівні це не було, але все ж забезпечував «соціалістичний» устрій. Населення не досить сильно відчуває елементи отриманих в обмін на ці «соціалістичні блага» – політичні свободи, захист прав особистості та її думки, які залучають її до нового устрою. У той же час збереглися такі з уже згаданих елементів (патерналізм, відношення патрон-клієнт, важливість зв'язків, нова політична благонадійність на шкоду професіоналізму), які населення, не знаючи історії, асоціювало лише з соціалістичним устроєм. З цього всього випливає, що перераховані явища, які в очах населення мають набагато більші масштаби, ніж насправді, налаштовували певні групи громадян проти демократичного устрою.

Коротко викладені фактори, що схожі за своєю суттю з раніше відхиленими чинниками (як, наприклад, друга палата в Державних Зборах) або ж прийнятими, але не здійсненими інституціями, як, наприклад, введення омбудсмена або ж справжня повна незалежність судді, призвели до політичної «переваги» Конституційного Суду, точніше, до такого тлумачення його ролі, яку багато угорських спеціалістів вважали неприйнятними і яка відома як активізм суддів Конституційного Суду.

«Активізм» Конституційного Суду викликав великі спори в угорській юридичній літературі (див. резюме Халмай, 1993, с.26-28) [13]. По суті справи, ця дискусія розгорнулася в 1993 і 1994 роках навколо статті Б. Покола (1993), яка була опублікована в журналі «Таршадалми Семле» і наголошувала на питанні про «активізм» та про місце Конституційного Суду в нашій державній системі [14].

При аналізі діяльності угорського Конституційного Суду в період після парламентських виборів 1990 року ми не можемо виходити з програми Уряду, в якій про це, певна річ, нічого не говориться. Все ж діяльність Конституційного Суду відіграє значну роль у формуванні державної політики, в процесі правління, незважаючи на те, що безперечно він призначений вирішувати не політичні, а правові проблеми. Поза всяким сумнівом цей тезис і не запе-

речується, і все рідше ставиться питання про те, що всяка діяльність Конституційного Суду, – незалежно від того, виконують її спеціально створені Конституційні Суди, як це – за невеликими винятками – прийнято в Європі, або ж ця діяльність включена в «нормальне» правосуддя, як у країнах із загальним правом, все-таки має політичне значення, хоча КС і не займається роботою політичного характеру. Політичне значення роботи Конституційного Суду пояснюється тією простою обставиною що, як у сфері законодавства, так і в царині його здійснення, Уряд проводить свою політику в рамках, тим чи іншим чином юридично сформульованих, що відображають правові принципи. І ці рамки виключають багато можливостей, які можуть витікати з політичних міркувань, але суперечать конституційності.

Знову слід зазначити, що ця «політична діяльність» має опосередкований характер, тобто Конституційний Суд не бажає втручатися в процес правотворчості, він приймає рішення лише з політичних питань, які вже кодифіковані, і лише у відношенні їх юридичних взаємозв'язків, незважаючи на обставини та послідовності політичного рішення.

З цього погляду, багато юристів і навіть фахівці самого Конституційного Суду вважають особливо проблематичним так званий попередній нормативний контроль, що означає перевірку ще не прийнятої правової норми з погляду її відповідності Конституції. Таке коло повноважень (пункт «а», § 1 Закону № XXXII від 1989 року), по суті, виділяє угорський Конституційний Суд з низки європейських Конституційних Судів, власне кажучи, подібними повноваженнями володіє лише французький Конституційний Суд. Саме ці майже безпрецедентно широкі повноваження і спроби використовувати їх у політичних цілях змусили Конституційний Суд рішенням (№ 16 від 20 квітня 1991 року) скоротити власне коло правопорядку. Відповідно до цього рішення, «Конституційний Суд не є експертом Державних Зборів, а суддею, що оцінює результати законодавчої роботи парламенту. У разі

аналізу змісту проекту законодавчих актів з метою попереднього нормативного контролю (заради попередження прийняття антиконституційних законів) та здійснення судової функції Конституційного Суду, текст Закону передається КС в остаточному варіанті до голосування за законопроектом в цілому або після нього, але до оприлюднення» [15].

Рішення, які формулюють згадані і подібні принципи, практично перенесли попередній нормативний контроль на той момент, коли закон вже прийнятий Парламентом, але ще не був підписаний Президентом Республіки і не оприлюднений. Ця обставина, з одного боку, ще не позбавила Конституційний Суд від можливого обвинувачення у втручанні в політику, а з іншого боку, не завадило укріпленню ролі Президента Республіки як захисника Конституції.

Звинування у «втручанні в політику» було сформульовано насамперед через рішення у зв'язку з крайнощами законодавчих актів, прийнятих унаслідок боротьби різних політичних сил (звичайно, в тих крайніх її різновидах, коли за наказом по-

силаються на народ і громадську думку). Цю антиконституційну, приховану в політичних позиціях, що віддзеркалюються в правотворчих спробах, у даному випадку відчувала і влада, але за різних причин не бажала виступити проти неї, використовуючи власну компетенцію захисника Конституції. Це призвело до найбільш різких обвинувачень Конституційного Суду в прямій політичній діяльності, тим більше, що в окремих випадках опозиційні партії раніше займали позицію, що відповідає рішенням Конституційного Суду або подібного їй.

Небезпека використання Конституційного Суду як засобу політичної боротьби особливо велика в разі абстрактного нормативного контролю (пункт «j», § 1 Закону ХХХП від 1989 року). Не випадково, що Конституційний Суд обмежив коло своїх повноважень саме в цьому відношенні, тому що після зміни ладу йому порівняно рано прийшлося взятися за тлумачення Конституції, а це, хотів він так чи ні, означало вирішення питань, пов'язаних з розбіжностями політичних поглядів всередині коаліції.

Література

1. Pokol Béla. Demokrácia, jogállam, konstitucionalizmus. Magyarország évtized könyve (1988–1999) DKMKA. Budapest.
2. Körösnézi András. A kormányzati rendszer tíz éve. Magyarország évtized könyve (1988–1999) DKMKA. Budapest.
3. Sajo András. Szabadság, emberi jog, alkotmányosság. Magyar Tudomány. 1996.
4. Ткач Д. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій / Д.Ткач. – Монографія. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.
5. Кіш Є. Перехід Угорщини до парламентської демократії / Д. Ткач. – Монографія. – Ужгород-Будапешт: Інтермікс, 2010. – 140 с. (угорською мовою).
6. Kis, J. Reform és forradalom között – In: Világosság, 1993, XXXIV, № 11.
7. Kulcsár, K. A «jog uralma» és a magyar alkotmánybíráskodás – In: *Politikatudományi Szemle*, 1993, N 1.
8. Sólyom, L. Az emberi jogok az Alkotmánybíróság újabb gyakorlatában – In: *Világosság*, XXXIV, N- 1.
9. Szekfű, G. Az alapjogok értelmezése és védelme az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében – In: Kisényi, G. (ed.) Alkotmánybíráskodás, Unió Kiadó, Budapest, 1993.
10. Kisényi, G. (ed.) Egy alkotmányelőkészítés dokumentumai, II. Államtudományi Kutatóközpont, Budapest, 1991.
11. Balogh, Zs. Az alkotmánybíráskodás jogállamértelmezése – In: Kisényi, G. (ed.) Alkotmánybíráskodás. Unió Kiadó, Budapest, 1993.
12. Kulcsár, K. A «jog uralma» és a magyar alkotmánybíráskodás – In: *Politikatudományi Szemle*, 1993, N 1.
13. Halmi, G. Tiszta Amerika? Alkotmánybíráskodás nálunk és más nemzeteknél – In: *Világosság*, XXXIV, N 11.

14. Pokol, B. A magyar parlamentarizmus szerkezete. A hatalmi «négyzög» súlyelosztásai – In: *Társadalmi Szemle*, XLVIII, 1993, N 8-9 h N 10.

15. 16 1991 (V20) AB határozat 952/ A/ 1991/3 MK 1991 evi 43 szám http://alkotmanybirosag.hu/uploads/2017/06/1991_0001_0012_tart.pdf

Конституція Угорської Республіки. Закон №XX. 1949. // A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény.

Закон «Про Конституційний Суд» №XXXII. 1989 p. // Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII.törvény

[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mkab.hu>.

Kukorelli István, Az alkotmányozás évtizede. Budapest, *Korona Kiadó*, – 1995. 20, 98-99 oldal

Körösényi András, A magyar politikai rendszer – Budapest, Osiris Kiadó, – 1998. 206-203 oldal